

Cu privire la preluarea în custodie. Opinie.

MARIN RADU MOCANU

Încă de la începuturile existenței sale, Arhiva Statului s-a confruntat — în relațiile sale cu instituțiile — pentru a aduna „bogăția arhivistică, doveditoare a drepturilor noastre istorice, în acest colț al Europei“¹, cu două mari probleme: modalitățile de preluare a documentelor și situația spațiului de depozitare.

În această perpetuă confruntare, Arhivele Statului și-au perfecționat metodologia, descoperind noi principii și formulind noi norme. Astfel, în 1865 se votează legea prin care toate documentele și arhivele privitoare la proprietățile „mănăstirilor zise brincovenesti“ se trec la Arhivele Statului², formulindu-se și modul de transmitere.

Regulamentele de organizare și funcționare a Arhivelor Statului din 1869 și 1872 prevedeau că „în Arhivele Statului se depun cu inventar actele de interes public, care nu mai sînt trebuincioase ministerelor sau autorităților dependente de ministere“³.

Legea de organizare a Arhivelor Statului din 1925 făcea precizarea că toate autoritățile statului, județelor și comunelor, civile, bisericesti și militare, aveau obligația de a depune la Arhivele Statului materialele arhivistice cu o vechime mai mare de 30 de ani⁴.

Decretul 353 din 16 iulie 1957 penru înființarea Fondului Arhivistic de Stat⁵, în baza căruia Arhivele Statului elaborează reguli de concentrare, sistematizare, păstrare, prelucrare tehnico-științifică și de folosire a Fondului Arhivistic de Stat, și H.C.M. nr. 1119 din 13 august 1957 stipulau că Direcția Generală a Arhivelor Statului „ia măsurile necesare pentru concentrarea și depozitarea materialelor documentare ale F.A.S.“. Această legislație dădea posibilitatea instituției noastre să concentreze fondurile instituțiilor, organizațiilor politice și profesionale, ale întreprinderilor de stat și particulare ce au funcționat pînă la 23 August 1944 și, respectiv, 11 iunie 1948. Aceste arhive au fost preluate în perioada 1955—1971 sub orice formă, adică inventariate sau neinventariate, scopul principal fiind în etapa respectivă acela ca, printr-un efort uriaș de inventariere, selecționare și conservare, să se sprijine cercetarea, scrierea tratatelor de istorie de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric și introducerea în circuitul științific și al activității politico-ideologice a izvoarelor istoriei patriei prin importante colecții de documente.

¹ Dan Simonescu, *Bogăția arhivelor românești*, în „Hrisovul“ 1/1941, p. 459; Maria Dogaru, *Vechi instrucțiuni arhivistice pentru preluări de materiale documentare (Moldova 1832—1838)* în „Revista Arhivelor“ nr. 1/1966; Tudor Mateescu, *Aspecte ale relațiilor Arhivei Statului din Țara Românească cu instituțiile centrale pînă la 1862*, în „Revista Arhivelor“ nr. 2/1973.

² *125 de ani de activitate 1831—1956, Arhivele Statului*, București, 1957, p. 35.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 39.

⁵ Vezi *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 121.

A urmat apoi Decretul 472/1971 prin care s-a creat Fondul Arhivistic Național, conceput adecvat, prin formă și conținut, stadiului dezvoltării sociale a României și, implicit, al teoriei și practicii arhivistice din țara noastră.

Decretul a pus un accent deosebit pe acțiunile de îndrumare și control care aveau ca efect completarea bazei documentare a Arhivelor Statului cu fonduri bine organizate, create în perioada construcției socialiste de unitățile socialiste și celelalte organizații.

Până în prezent s-au preluat majoritatea fondurilor de documente de la organele locale ale administrației de stat până la anul 1968 (sfaturi populare comunale, orășenești, raionale și regionale, ca și unele fonduri ale organizațiilor de orice fel pendinte acestora), dar și o serie de fonduri de la unități economice centrale sau subordonate lor.

Preluările masive din ultima perioadă — între 10 și 20 km liniari de arhivă pe an — au fost posibile datorită condițiilor deosebite asigurate securității documentelor de statul nostru prin construirea de localuri de arhivă și mărirea unor spații de depozitare.

Dar, pe lângă preluările efective în depozitele Arhivelor Statului, s-a mai utilizat în ultimii ani categoria de *preluare în custodie*. Această formă constă, practic, în preluarea inventarelor fondurilor (integrale, părți structurale sau perioade) și încheierea unui proces-verbal conform modelului celui de predare-primire (preluare efectivă) în care se motivează în unele cazuri faptul că, întrucât Arhivele Statului nu au spațiu de depozitare, arhiva rămâne în custodie la organizația respectivă.

Acest procedeu a avut darul să impulsioneze pe de o parte munca de îndrumare și control a Direcției Generale a Arhivelor Statului, a filialelor sale județene și a organelor competente din ministere și celelate organe centrale, iar pe de altă parte perfecționarea continuă, la organizații, a ordonării, inventarierii și păstrării documentelor din fondurile de arhivă pe care le creează, precum și a activității de pregătire a documentelor cu termen permanent de păstrare (Secțiunea IV art. 18) în vederea *preluării lor efective* la filialele aflate temporar fără spațiu de depozitare disponibil⁶.

Din experiența acumulată s-a constatat că, în majoritatea cazurilor, condițiile de arhivare și păstrare în general pentru documente „custodiate” s-au îmbunătățit, creatorii-păstrători dându-le o atenție mai mare.

Nefiind prevăzută în mod expres în Decretul 472/1971 aplicarea acestui procedeu rezultat din efectele legii — obligația organizațiilor de a pregăti pentru predare la DGAS, la scadența termenelor prevăzute (20 și respectiv 30 de ani), și sarcina de a prelua a Arhivelor Statului care nu au spațiul necesar în orice loc — s-a recurs la *contractul de depozit*, care este un contract real⁷.

Contractul de depozit se utilizează frecvent în raporturile dintre organizațiile socialiste, ca un principiu al colaborării dintre ele⁸.

Este vorba de contractul de depozit *voluntar* care, conform art. 1593 alin. 1 Cod civil, nu poate avea ca obiect decît bunuri mobile. Deponentul trebuie să aibă capacitatea funcțională de a încheia acte de administrație, iar depozitarul pe cea de exercițiu.

⁶ Din statisticile centralizate ale Arhivelor Statului rezultă că în 1982 erau preluați sub această formă 6.363 ml arhivă, iar în 1983 — 12.393 ml.

⁷ Presupune, pe lângă acordul de voință al părților, și predarea efectivă a bunului respectiv. Vezi Deak Francisc, *Drept civil*, Edit. didactică și pedagogică, București, 1963, p. 234.

⁸ *Ibidem*.

Depozitul voluntar este unilateral, născînd obligații, în principiu numai în sarcina depozitarului⁹.

Pentru deponent se pot naște unele obligații extracontractuale ca atunci cînd, de exemplu, depozitarul a făcut cheltuieli pentru păstrarea (conservarea) bunului respectiv.

Analizînd din punct de vedere juridic situațiile care există și se pot crea, regimul preluării de arhive documentar-istorice la Arhivele Statului, statuat de Decretul 472/1971, poate avea ca suport juridic, în cazul acceptării lui ca principiu de către părți pentru păstrarea documentelor cu termen de păstrare permanent — pe o anumită perioadă de timp limitată de către organizația creatoare (deținătoare) — contractul de depozit (voluntar)¹⁰.

Acesta poate fi utilizat și în situația în care documentele „nu pot fi preluate (de către Arhivele Statului) din cauza lipsei spațiului de depozitare necesar” (art. 21). Avînd caracter voluntar, implicit acordul de voință între depozitar (creator) și deponent (Arhivele Statului), obligațiile contractuale în cadrul contractului (de acest tip) de depozit pot varia în conținut de la caz la caz.

Regimul preluărilor de arhivă, ca orice regim de relații între doi (sau mai mulți) subiecți, presupune implicit și o formă juridică corespunzătoare, a cărei procedură să rezolve problemele de natură obiectivă și subiectivă, ce apar sau pot apărea la un moment dat.

Pentru toate cazurile (categoriile) de arhive menționate, nepreluate efectiv în administrația Arhivelor Statului, este necesar a se încheia contractul de depozit voluntar — singurul act (posibil) cu funcționalitate juridică în relațiile dintre D.G.A.S. și creatorii de arhivă, specifice situațiilor menționate și concretizate.

Toate aceste arhive, aflate dintr-un motiv sau altul la creator (sau deținător) trebuie să figureze — în baza contractului de depozit — în evidența Arhivelor Statului de vreme ce sînt inventariate și le-a expirat termenul de păstrare la organizațiile respective. Ele aparțin de drept Arhivelor Statului chiar dacă, de fapt, nu se află fizic în spațiul de păstrare al acestora.

⁹ Să se îngrijească de bunul primit în păstrare, să nu se folosească de el, să-l restituie (predea) la termenul stabilit sau la cererea deponentului ș.a.

¹⁰ Depozitul necesar, neregulat și sechestrat nu se utilizează în relațiile dintre organizațiile socialiste.